

‘Vluchteling’ is politieke keuze

Marij Leenders - is universitair docent politieke geschiedenis en onderzoeker bij religie-geschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

In 2015 besluit de nieuwszender Al Jazeera het woord ‘migrant’ voortaan te vermijden in hun berichtgeving. ‘Deze overkoepelende term dient zijn doel niet langer om de verschrikkingen te beschrijven die zich afspelen op de Middellandse Zee’, schreef de online hoofdredacteur. Het woord ‘ontmenselijkt, schept afstand’, daarom liever ‘vluchteling’. IRIN, een persbureau voor ‘humanitair nieuws’, hecht juist aan het woord ‘migrant’. ‘Het is incorrect om alle migranten vluchtelingen te noemen’, schreef een medewerker van IRIN. Het leidt ook tot onduidelijkheid. De rechten die vluchtelingen hebben, gelden niet voor alle migranten.

Het toekennen van het predicaat vluchtelingen gaat gepaard met veel gunsten of, zo je wil, kosten, waarmee het ook meteen een politieke kwestie is. Hoe werkt dat? Op welke manier gaan beleidsmakers daarmee om? Grofweg kunnen we twee patronen herkennen: veranderende omstandigheden kunnen voor beleidsmakers aanleiding zijn tot het aanpassen van bestaande begrippen, maar ook het omgekeerde kan zich voordoen: de terminologie kan veranderen onder invloed van politieke maatschappelijke discussies terwijl de situatie waarin de nieuwkomers verkeren hetzelfde blijft.

Twee voorbeelden in het verleden kunnen dit verduidelijken. In de eerste helft van de negentiende eeuw kwam een nieuw type vluchteling voort uit onderdrukte revolutionaire en nationalistische bewegingen elders in West-Europa. Geen grote massa's, maar vaak individuen van aristocratische komaf die zelf hun politieke weg kiezen. De ‘politieke vluchteling’ wordt in deze periode een normaal verschijnsel

in Amsterdam, Brussel, Londen en Parijs. We komen in de beleidstukken uit deze periode het begrip ‘vluchteling’ echter nauwelijks tegen. De beleidsmakers proberen deze groep niet in een bepaalde categorie te vangen maar zijn wel behept met angst voor besmetting door de revolutionaire ideeën van deze vluchtelingen.

Pas na de Tweede Wereldoorlog worden groepen met gelijksoortige achtergrond juridisch als een aparte categorie aangeduid: ‘vluchteling’ wordt dan omschreven als iemand die uit zijn land is gevlucht om te ontkomen aan oorlog of vervolging, voor wie het gevaarlijk is om terug te keren en die recht heeft op bescherming.

In de jaren dertig van de twintigste eeuw werden Joodse vluchtelingen geweerd omdat de regering vanwege de vele Nederlandse werklozen de arbeidsmarkt wilde afschermen. De vluchteling werd beschouwd als economische immigrant. Hoewel de regering er door verschillende informatiebronnen steeds meer van overtuigd raakte dat de gehele Joodse bevolking uit Duitsland werd verdreven, werd in het toelatingsbeleid geen rekening gehouden met deze agressieve politiek tegenover Joden. Door een ander begrip te gebruiken, was het gemakkelijker hun de toegang tot Nederland te weigeren. En dit gebeurde ook daadwerkelijk in de meeste gevallen. De terminologie ten aanzien van vluchtelingen veranderde, maar hun omstandigheden niet. De consequenties zijn bekend.

Iemand aanmerken als vluchteling is geen objectieve juridisch-administratieve handeling. Het is een politieke keuze met vergaande consequenties.

Iemand aanmerken als vluchteling is geen objectieve juridisch-administratieve handeling, het is een politieke keuze met vergaande consequenties.

*In 2018 schrijven
historici deze column.*